

UZLAşTIRMACI ADALET PLATFORMU

www.uzlastirmaciadalet.org

**HAK, HUKUK, ADALET, CEZA YARGILAMASI PERSPEKTEFİNDE “UZLAşMA”
nın TANIMLANMASI HAKKINDA UFAK BİR ÇABA**

Av. Pınar DURMUş

Uzlařtirmacı Adalet Platformu Yöneticisi

2022 Ocak

HAK, HUKUK, ADALET VE CEZA YARGILAMASI PERSPEKTİFİNDE “UZLAŞMA” NIN TANIMLANMASI HAKKINDA UFAK BİR ÇABA

Uzlaştırmacı Av. Pınar DURMUŞ

Başlarken şunu belirtmek gerekir ki bu yazının amacı “UZLAŞMA” yı kavram ve kurum olarak hak, hukuk, adalet ve ceza yargılaması kavramlarından hareketle tanımlama çabasından ibarettir.

Hukuk, toplum içerisinde yer alan şahısların davranış ve ilişkilerini düzenleyen uyulması devlet zoruna bağlanmış kurallar bütünüdür. Hukuk kurallarını diğer kurallardan ayıran özellik bu kuralların yaptırımının diğer toplumsal ilişkilerden ve bireyler arası davranışlardan farklı olarak DEVLET YAPTIRIMINA BAĞLANMASI’dır. Bir örf, ahlak, din, görgü veya sosyal kurala uyumamanın yaptırım kaynağı devlet değildir. Çünkü hukuk kurallarının bir konusu vardır. Bu konu bir ‘irade’ ve/veya ‘emire’ dayanır. Bunun ihlali ise devlet yaptırımıyla bağlanmıştır. Devlet yaptırımı ‘Ceza, Zorla İcra, Zararın Tazmini, Yapılan İşlemin Geçerli Olmaması, Yapılan işlemin İptal Edilmesi...’ gibi çeşitli şekillerde kendisine vücut bulur. Hukuk kuralları birey ve toplumun ilişkilerini düzenleyerek toplumsal yaşamı dizayn eder. Huzur, güven ve barışın gerçekleşmesine hizmet eder.

Bu yazıda ‘Hukuk, Hukuk Kuralı’ ile kast edilen yürürlükteki hukuk kurallarıdır. Olması gereken hukuk kuralları bu yazının konusu dışındadır. ⁽¹⁾ ⁽²⁾

HUKUKUN TOPLUM içerisinde olmasını açıklamak gerekliliği karşısında özetle: ‘Toplum’ dediğimiz sosyolojik olgu ‘Yığın’ dediğimiz olgudan farklıdır. Toplum ve yığınlar ‘insanlardan’ oluşur. “İnsan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur.” Vurulan zincire göre toplumdan ya da yığınlardan bahsedebiliriz. Eğer bir insan topluluğu herhangi bir güç ile boyunduruk altında ise efendi/köle ilişkisi vardır. Efendi /Köle ilişkisi ise dayandığı ‘GÜÇ’ gereği bir ‘HAK’ doğurmaz. Çünkü ortada bir ‘HALK’ YOKTUR. Toplum ise yığının aksine meşru bir egemenliği kabul eden - kamu yararı, siyasi bir yapı ...gibi bir meşru nedenle ortaklık bağıtı kuran devredilmez ve bölünmez- bir egemen ile yurttaş sıfatına sahip , yasalarla toplumsal ruhunun kaynağını bulduğu bir Toplumsal Sözleşmeye dayanan insanlardan oluşan yapıdır, ‘HALK’ tır. Egemen/Yurttaş ilişkisi dayandığı ‘Toplumsal Bağıt’ gereği ‘HAK’ ka dayanır. HAK ise HUKUKLA KORUNUR ³.

Peki ‘HAK’ nedir? Şöyle ki;

¹ Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman; Doç. Dr. Nami Barlas; MEDENİ HUKUK Giriş- Kaynak- Temel Kavramlar 8. Bası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş. , syf75-118

² Prof. Dr. Necip Bilge, Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavramları ve Kurumları, 14. Basım Turhan Kitapevi, syf 1-109

³ JJ. Rousseau, Toplum Sözleşmesi, Öteki Yayınevi, Dördüncü Basım Ocak 2007, syf 29-83

Hak ise ‘Hukuk Düzeni’ tarafından bir ‘Hukuksal İlişki’ içerisindeki ‘Hak Sahibi Süjeye (Şahsa)’ tanımlanan yetki, kudret, menfaat, davranış şeklidir. Hak Sahibi Süje hukukumuzda Gerçek Kişiler ve Tüzel Kişiler olarak Medeni Kanun başta olmak üzere ilgili mevzuatta tanımlanmıştır. Hak kişilerin hukuk düzenince korunan menfaatleridir. Hakka dayanan hukuk sistemine ise ‘Hak Temelli Adalet/Hukuk’ Sistemi diyoruz. (Bkz. Any m. 5,10,12,36,,)

Adaleti kısaca tanımlamak istersek hakka uygunluk; yani karşıt çıkarlar arasında hakka(hukuka) uygun düşen denkliktir.

‘**Ceza Hukuku**’ ise suç adı verilen insan davranışını ve buna uygulanacak yaptırımı belirleyen hukuk kurallarının bütünüdür ifade eder. Ceza Hukukunun varlığı demek suç yaratmak ve ceza vermek demektir. Bu durumda kişi temel hak ve özgürlüklerine müdahale sonucunu doğurur. Ceza Hukuku bu müdahalesini şu sistemler aracılığı ile gerçekleştirir:

1- Cezalandırıcı Adalet Sistemi: Çağdaş hukuk sistemlerinde yer bulan bu sistemde amaçlanan sonuca, yargılamada izlenen yollara göre kişiyi, gerçekleştirdiği fiil karşısında cezalandırmaktır.

2- Dağıtıcı /Tazmin Edici Adalet Sistemi : Kişiyi gerçekleştirdiği fiilden dolayı iyileştirmektir.

3-Onarıcı Adalet Sistemi : Failin gerçekleştirdiği fiil sonucu mağdurda meydana gelen zararın giderilmesidir.⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾

“ Toplumsal sözleşme kuramı çerçevesinde ceza hukukuna göre suç kabul edilen eylemlerin bu alana özgü yaptırımlara tabi tutulması ve suç işleyen kişilerin mutlak suretle cezalandırılması, bazı durumlarda, özellikle istisnai durumlarda suç işleyen kişilerin cezaevine konmaları halinde bilhassa şiddet suçları veya cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda mağdur olmalarına yahut ceza evinde çeşitli nedenlerle suçlulukla tanışmalarına neden olmuştur. Bu nedenle ceza hukukunun, suçun kefaretinin ödetme fonksiyonuyla yetinemeyeceği kabul edilerek alternatif bir takım kurumlara yer verilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır. Mevzuatımızda düzenlenen; Hapis Cezasının Ertelenmesi(TCK m.51)Etkin Pişmanlık Halleri(örn. TCK M.168),Kamu Davasının Ertelenmesi (CMK171), Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK m. 231) gibi düzenlemeler, bu düşünencin ürünü olarak kabul edilir.

Bu kurumlar, suç nedeniyle mağdurun uğradığı zararın giderilmesi şartına bağlı tutulmuşsa da bunların kriminolojik yaklaşıma dayandığı, fail odaklı bir bakış açısıyla ihdas edildikleri

⁴ Doç. Dr. Erdal YERDELEN, Prof. Dr. Mustafa Serdar ÖZBEK, CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA, Adalet Yayınevi, I. Baskı, syf11-54

⁵ İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Raif BIKMAZ Ceza Muhakemesinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Olarak “UZLAŞTIRMA KURUMU” , Yüksek Lisans Tezi syf 1-34

kabul edilmelidir. Dolayısıyla bu tür düzenlemelerin, doğrudan onarıcı adalet anlayışının sonucu olduğu söylenemez”⁶

Bu alıntıdan da anlaşılacağı gibi ‘Onarıcı Adalet’ düşüncesi fail, mağdur ve toplumsal bağittan kaynaklanan aralarındaki ilişkiye dayanır. Şöyle ki temelde her suç mağdura ve topluma yönelik bir haksızlıktır ve bu zararlardan mağdura yönelik zararın giderilmesi öncelenir. Devlete yönelik yasaların ihlalden kaynaklanan zararın giderimi ötelenir. Bu da Uzlaşma İşleminin tüketilmeden uzlaşmaya tabi suçlarda yargılamaya geçilememesinde veya yargılamaya girilmiş olmakla birlikte yargılama aşamasında Uzlaştırma İşleminin yapılmadığının fark edilmesi üzerine mahkemece uzlaştırma Bürosuna Dosyanın gönderilmesinde (CMK73, 253/16) kendini bulmuştur.

Onarıcı Adalet uygulamalarına tarihin ilk dönemlerinden beri rastlanılması mümkündür. Örneğin

” Babil Kralı Hamburabi ilk ceza kanunu mahiyetinde bu kanununda ,onarıcı adalet anlayışı da yer almıştır..... Hamburabi kanunlarından sonra ise Asur ve Hitit kanunlarında düzenlemeler yapılmıştır.”⁷

Esas olarak Onarıcı Adalet fikri hep vardı. Bizim hukukumuza AB(Avrupa Birliği) müktesebatı ile girmiş olmakla beraber bu alandaki düzenlemeler şöyle özetlenebilir:

1-5237 SY. TCK m.73/8 (Bu uzlaşma yönteminde durumu saptama görevi Cumhuriyet Savcı veya hakimde idi.)(06.12.2006Tli. 5560 SY. Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun bu madde yürürlükten kaldırıldı.)

2- 5271 SY. TCK m.253,254,255(06.12.2006Tli. 5560 SY. Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değişikliğe gidildi.)

3-5395 SY. Çocuk Koruma Kanunum.24(06.12.2006Tli. 5560 SY. Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değişikliğe gidildi.)

4-26.07.2007 T. li Ceza Muhakememsi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

5- Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği, RG30145 SY.

Tüm bunlarda gösteriyor ki ceza adalet sistemimize Uzlaştırma kurumu ilk kez 2005 yılında girmiştir.

Bu genel bilgilerden sonra “UZLAŞMA” ve UZLAŞTIRMA kavramlarının tanımlarına bakacak olursak ,

⁶ Yrd. Doç. Dr. Can CANPOLAT- Prof. Dr. Zeyyat SABUNCUOĞLU, Uzlaştırma, Legal Yayıncılık 1. Bası, syf 3

⁷ Cumhuriyet Savcısı Mustafa Aydın AŞIK 6763 Ve 7188 sayılı Yasa Değişiklikleri ile Ceza Muhakemesi Hukukunda UZLAŞTIRMA, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı syf18

MEVZUATTA 5271 SY CMK ‘da “UZLAŞMA” başlığı altında 171,253,254,255 maddeleri ile Uzlaştırma Yönetmeliği uzlaşma kurumu, kapsamı, hakim olan ilkeler, sonuçları, uzlaştırma sicili, Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde kurulan uzlaştırma bürolarının çalışma usul ve esasları, uzlaşma teklifi ile müzakere usulü, uzlaşma belgesi ve uzlaştırma raporunda yer alacak konular, uygulamaya dair diğer hususlar ile Alternatif Çözümler Daire Başkanlığının çalışma usul ve esaslarını ...hakkında düzenleme yapmıştır.

Biz yazımızı ‘Uzlaşma’ kavramın ile dar tutacağız .

Buna göre Uzlaşma, kanunda tanımlanmamış olmakla beraber **“yönetmelik m.4/ 1-i) Uzlaşma: Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak anlaşmış olmalarını,”** şeklinde tanımlamıştır.

Yargıtay ise birçok kararında olduğu gibi genel olarak uzlaşmayı açık olarak tanımlamamakla birlikte Uzlaştırmayı kavram olarak ele aldığını tespit ettik. **“Uzlaştırma kurumu, uyuşmazlığın yargı dışı yolla ve fakat adli makamlar denetiminde çözümlenmesini amaçlayan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Uzlaştırma; bu kapsama giren suçlarda, fail ve mağdurun suçtan doğan zararın giderilmesi konusunda anlaşmalarına bağlı olarak, devletin de ceza soruşturması veya kovuşturmasından vazgeçmesi ve suçun işlenmesiyle bozulan toplumsal düzenin barış yoluyla yeniden tesisini sağlayıcı nitelikte bir hukuksal kurumdur.”**olarak tanımlamıştır.⁸

Yargıtay bir başka kararında “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 17.09.1987 tarihli 410. Toplantısında alınan Ceza Adaletinin Sadeleştirilmesi Hakkında Üye Devletlere Yönelik 18 Sayılı Tavsiye Kararında; “Ceza adaletinin işleyişini hızlandırma ve sadeleştirme işleminde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin özellikle 5. ve 6. maddelerinde öngörülen şartların dikkate alınması gerektiği göz önüne alınarak;

Mahkemelere intikal eden ceza davalarının kabarıklığı ve özellikle hafif cezaları gerektirenler ile ceza yargılamasındaki uzunluğun neden olduğu sıkıntılara bakılarak... yetkili makamlarca ceza işlerinde savcılık ve mahkeme dışı anlaşmalar sağlanması, bu tür ihtilafların uzlaşma yolu ile halledilmesinin tavsiye edilmesi” kabul edilmiştir.

Benzer düşünce ve ihtiyaçlar sonucu Türk Ceza Hukuku Sistemine dâhil edilen ve 02.12.2016 tarihli ve 29906 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6763 sayılı Kanun’un 34. Maddesiyle yapılan değişikliğe kadar **“uzlaşma” başlığı altında düzenlenen uzlaştırma kurumu, uyuşmazlığın yargı dışı yolla ve fakat adli makamlar denetiminde çözümlenmesini amaçlayan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir.**

Uzlaştırma; bu kapsama giren suçlarda, fail ve mağdurun suçtan doğan zararın giderilmesi konusunda anlaşmalarına bağlı olarak devletin de ceza soruşturması veya kovuşturmasından vazgeçmesi ve suçun işlenmesiyle bozulan toplumsal düzenin barış yoluyla yeniden tesisini sağlayıcı nitelikte bir hukuksal kurumdur..... maddesinin başlığında yer alan “uzlaşma” ibaresi metinden çıkarılmış, 45. maddesiyle de aynı maddenin 8. fıkrası yürürlükten kaldırılmış, yine 24 ve 25. maddeleri ile CMK’ nın 253 ve 254. Maddeleri değiştirilmiştir.

⁸ YARGITAY CGK ;Esas : 2015/1164;Karar : 2019/15;Tarih : 17.01.2019

*7Yapılan bu düzenlemeye göre **uzlaştırmacının bir ceza muhakemesi kurumu olduğu açık ise de birey ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi nedeniyle maddi ceza hukukunu da ilgilendirdiği tartışmasızdır.***” şeklinde benzer bir tanımlama yaptığı görülmektedir.⁹

Dokümanındaki tanımlara baktığımızda Dr. Cengiz Apaydın’ın özetleyici ve kapsayıcı tanımına yer vermeden geçemeyeceğim: ” *Uzlaşma, uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli ya da sanığın mağdur ya da suçtan zarar görenin kanun ve yönetmelikteki usullere uygun olarak uzlaştırmacı tarafından uzlaştırma süreci sonunda anlaşılmış olmalarını ifade eder. Uzlaşma cezalandırıcı adalet anlayışının alternatif bir uyuşmazlık çözüm yoludur. Uzlaşma onarıcı adalet önemli alanlarından biridir...* ”¹⁰

“Yönetmelik4/1- k) Uzlaştırma: *Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaşılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecini,*”

Tüm bunlardan varılan husus şudur ‘Uzlaşma’ ve ‘Uzlaştırma’ farklı kavramlardır. Uzlaşma anlaşmayı; Uzlaştırma ise süreci ifade eder.¹¹

Bütün bu açıklamalar ışığında kendi tanımımızı yaparsak bize göre Uzlaşma; uzlaştırmaya tabi bir suç nedeniyle uzlaştırma işleminin tarafları arasında sayılan şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören arasındaki uyuşmazlığın Cumhuriyet savcısının veya hakimnin denetiminde edimsiz veya hukuka ve ahlaka uygun bir edim ile ve/veya uzlaşmayı sağlayacak diğer usuller suretiyle giderilmesidir, tazmin edilmesidir.

⁹ YARGITAY CGK Esas : 2018/112; Karar : 2018/635; Tarih : 13.12.2018

¹⁰- Uzlaştırma Bürosu Cumhuriyet Savcısı Dr. Cengiz APAYDIN, UZLAŞTIRMA VE MÜZAKERE, Ege Reklam Basım Sanatları San, 2. bası, syf45-48

¹¹ Cumhuriyet Savcısı Mustafa Aydın AŞIK 6763 Ve 7188 sayılı Yasa Değişiklikleri ile Ceza Muhakemesi Hukukunda UZLAŞTIRMA, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı syf21

KAYNAKÇA:

- 1-Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman; Doç. Dr. Nami Barlas; *MEDENİ HUKUK Giriş-Kaynak-Temel Kavramlar* 8. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.ř.
- 2-Prof. Dr. Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavramları ve Kurumları*, 14. Basım Turhan Kitapevi
- 3-JJ. Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, Öteki Yayınevi, Dördüncü Basım Ocak 2007
- 4-Doç. Dr. Erdal YERDELEN, Prof. Dr. Mustafa Serdar ÖZBEK, *CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA UZLAşTIRMA*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı,
- 5- *Uzlaştırma Bürosu Cumhuriyet Savcısı Dr. Cengiz APAYDIN, UZLAşTIRMA VE MÜZAKERE*, Ege Reklam Basım Sanatları San, 2. bası
- 6-İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ceza Muhakemesinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Olarak “UZLAşTIRMA KURUMU”, Raif BIKMAZ, Yüksek Lisans Tezi
- 7-Yrd. Doç. Dr. Can CANPOLAT- Prof. Dr. Zeyyat SABUNCUOĞLU, *Uzlaştırma, Legal Yayıncılık 1. Bası*
- 8-Cumhuriyet Savcısı Mustafa Aydın AşIK 6763 Ve 7188 sayılı Yasa Değişiklikleri ile Ceza Muhakemesi Hukukunda UZLAşTIRMA, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı
- 9-YARGITAY CGK; Esas: 2015/1164; Karar: 2019/15; Tarih: 17.01.2019 (Corpus)
- 10-YARGITAY CGK; Esas: 2018/112; Karar: 2018/635; Tarih: 13.12.2018 (Corpus)